

A halhatatlan betűművész: Misztótfalusi Kis Miklós

A betűk formája, stílusa korántsem magától értetődő alkotórésze a nyomtatott vagy digitális szövegeknek: tervezőjük, sőt, évszázados múltjuk, történetük van. A legkalandosabb talán a Jansoné, amely a Magyar Krónika szövegbetűje is. A modern világ szinte minden szegletében használt betűtípus ősének tervezője ugyanis – nem a lipcsei Janson, hanem a magyar Misztótfalusi Kis Miklós volt.

Kisantal Tibor
Fotó: Vermes Tibor

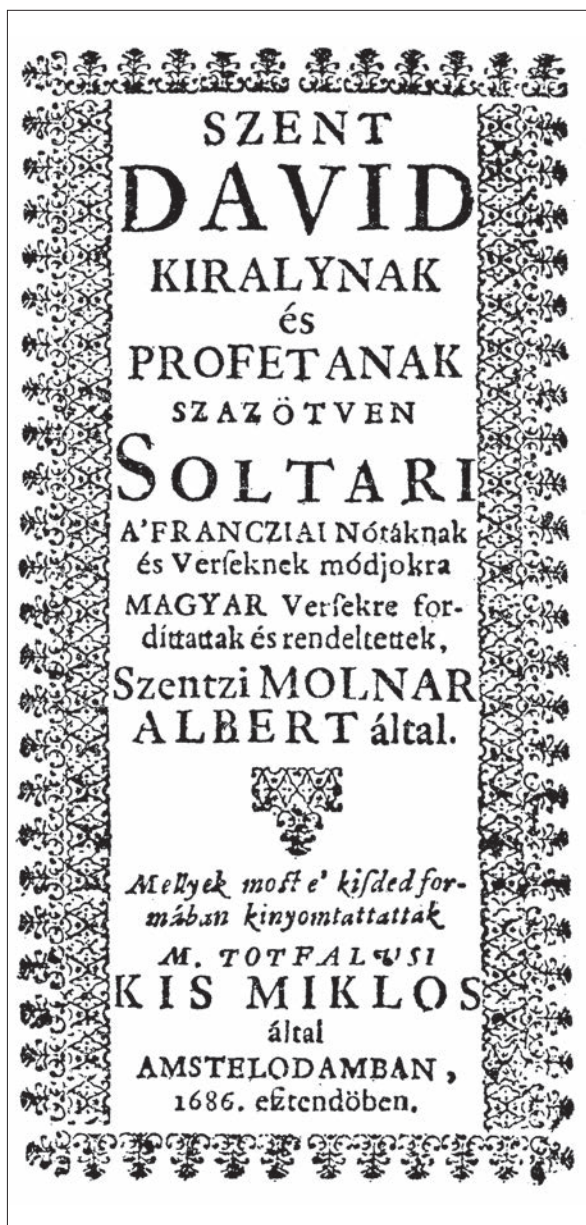
Merthogy a Janson névvel illetett, széles körben elterjedt barokk mives, talpas antikva betűtípusról sokáig úgy tartották, a lipcsei betűkereskedő, *Anton Janson* a megalkotója. Egészen addig, míg kutatók véletlenül rá nem bukkantak egy budapesti levéltárban arra a betűmintaalapra, amelyen árulkodó aláírás szerepelt: *Nicolaus Kis*. E név mögött pedig már nem volt nehéz beazonosítani a XVII. században élt erdélyi református nyomdász és betűmetsző Misztótfalusi Kis Miklóst, akinek 1954-ben a történelem végül elégtételt szolgáltatott: *Harry Carter* és *Buday György* bebizonyították, a betűmintaalap nem hamisítvány, hanem a Tótfalusi hagyatékhoz tartozik. Anton Janson vásárolta meg ugyanis a Hollandiából hazaköltöző magyar nyomdász betűkészletét, hogy aztán a lipcsei kereskedő hagyatékából kikerülve az megtevéssze Európát – egészen a XX. század közepéig.

– Merthogy a Janson a Garamond után minden idők legkeresettebb betűtípusának szá-

mít, ami már a szakirodalomban sok helyütt – nagyon helyesen – Tótfalusi néven szerepel – mondja *Kisantal Tibor*, a veszprém megyei Litéren működő Litéri Református Általános Iskola igazgatója, aki kiváló ismerője, sőt, mondhatni modern kori keresztapja a hajdani erdélyi nyomdászmaster betűkészletének: informatikatanári diplomamunkájának éppen Misztótfalusi Kis Miklós különleges, kalandos sorsú betűinek digitális feldolgozását választotta.

– Korábban több grafikus és kiadványszerkesztői munkám volt, így a digitális betűtervezést választottam a Pannon Egyetem informatika szakán írt szakmai szakdolgozatom témájául – meséli Kisantal Tibor, aki így talált rá Misztótfalusi Kis Miklós történetére, és nagyon megragadta a Tótfalusi betűk művészete és letisztult szépsége.

– Először is megpróbáltam felkutatni az összes olyan forrást, amelyben ez a betűminta fellelhető. Misztótfalusi ősnymatai közül számos példány létezett,

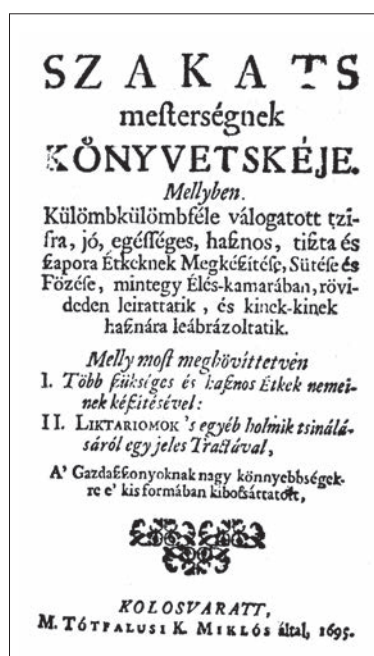

ebből hármat hasznosíthattam a digitalizálásánál, így például a Nicolaus Kis névvel szignált betűmintalapot. A rendelkezésre álló szövegben a kisbetűkkel nem volt probléma, a nagybetűk azonban nagyrészt hiányoztak, ezeket utólag kellett rekonstruálnom – magyarázza Kisantal Tibor, majd hozzáteszi, nem az volt a szándéka, hogy a Tótfalusi font valamiféle hamisított változatát hozza létre tökéletesített vonalakkal, hanem olyan betűtípust, ami korhű módon, az akkori magass nyomású nyomdai technika, és a

merített papír jellegét felidézve a barokk tipográfia patinás hangulatát adja vissza.

– Döbbenetes volt felfedezni a rekonstrukció során, hogy Misztótfalusi a betűit aranymetszeti arányban tervezte. Talán emiatt látjuk különösen szépnek – mondja a szakember, aki úgy véli, nem hiába volt ez a korabeli nyomdatechnika legszebben metszett antikvája: Misztótfalusi a Vatikántól a Mediciekig kora legbefolyásosabb udvarainak dolgozott.

– A korlátlan számú ólombetű öntése a patrica alapján legyártott negatív forma segítségével, a matricával történt, Misztótfalusi ezeket értékesítette annak idején Jansonnak, a lipcsei kereskedőnek – teszi hozzá Kisantal Tibor. Szakdolgozati témáját blogjában publikálta, szabadon elérhetővé téve „Kismiklós.otf” néven digitális betűkészletét. És ami igencsak tiszteletreméltó nyereségközpontú világunkban: mindezt szabad felhasználással. – A betűkészlet így bárki által használható, továbbfejleszthető, a megkötés csupán anynyi, hogy az így létrejövő szellemi terméket a forrásállomány közlésével újra elérhetővé kell tenni a világhálón: azért, hogy visszakövethető legyen, és főképp, hogy ingyenes maradjon – hiszen ez közös örökségünk.

Misztótfalusi Kis Miklós, nyomdász és betűmetsző Alsó-Misztótfalun született 1650-ben. Nagybányán, majd Nagyenyeden tanult, 1677-ben lektornak ment Fogarasra. Lelkésznek készült, de nem igazán voltak e pályához megfelelő képességei: nem volt erőssége a retorika, bárátja Pápai Páriz Ferenc író, református lelképásztor le is beszélte e hivatásról, így mikor az erdélyi püspök felkérte, utazzon Amszterdamba az erdélyiek számára megrendelt Biblia nyomtatására felügyelni, Misztótfalusi örömmel vállalta el a feladatot. Hollandia a XVII. századi Európa egyik leggazdagabb országa volt, pezsgő szellemi és kulturális élettel: Misztótfalusi három teljes évet töltött az európai kultúra e virágzó központjában. Az amszterdami Willem Blaeu nyomdájában tanulta ki a betűmetszés és a betűöntés mesterségét, olyannyira, hogy tanu-

lóévei elteltével már mestere fizetett munkájáért. Nyomdát alapított, 1686-ra saját költségén adta ki a teljes magyar nyelvű Bibliát, több ezer példányban. Eközben dolgozott Cosimo de' Medici toszkán hercegnek, aki nála rendelte meg firenzei nyomdájának teljes betűkészletét. Dacára annak, hogy protestáns volt, XI. Ince pápa felkérésére a Vatikánnak, majd a bécsi jezsuitáknak is dolgozott, sőt, tervezett cirill, görög és örmény betűket, ő készítette el az első grúz ábécé betűkészletének metszését és öntését, sőt, az első nyomtatott szakácskönyv kiadása is neki köszönhető. Az ő munkássága is hozzájárult az úgynevezett hollandi betűtípus létrejöttéhez, s így a betűnek a reneszánsztól a klasszicizmusig tartó átalakulására is hatással volt. 1689-ben hazaköltözött Erdélybe. Kolozsváron 1693-ban nyomdát alapított, és ettől fogva ha-

lálí könyvkiadással, valamint azok javításával és bővítésével foglalkozott. Az Apologia Bibliorum című művével magára haragította a református papság, és a professzorok nagy részét: mivel a Bibliában helyesírási javításokat végzett, meggyanúsították, hogy meghamisítja a Szentírást. A vádaskodásokra válaszként írta 1698-ban a Mentség (Maga személyének, életének, és különös tseledetinek Mentsége. Mellyet Az Irigyek ellen kik a közönséges Jónak eránt meggátolói, irni kénszerítettett) című művét. Ugyanebben az évben református zsinat elé idézték, ahol visszavonni kényszerült Apológiáját és a Mentséget, e nyomtatott könyveit pedig elégették. A lelki megpróbáltatások, a meghurcoltatás végleg aláásta egészségét: Kolozsváron hunyt el 1702-ben, a házsongárdi temetőben helyezték örök nyugalomra.